Kali'nin Sanatta Temsili

Doç. Dr. Canan Zöngür

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5665-0112>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, Muğla –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 07.10.2019

Kabul: 12.12.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

Kali

Heykel

Resim

Mitoloji

Hinduizm

Öz

Hinduizm çok tanrılı bir dindir ve üç önemli tanrısı vardır: Brahma, Vişnu ve Şiva. Diğer tanrı ve tanrıçalar bu üç tanrı ile bağlantılıdır. Bu üç tanrının eşleri, çocukları ya da avatarlarıdır. Tanrıçalarda aynı şekilde bu üç tanrı ile bağlantılıdır. Tanrıların eşleri olmalarının yanı sıra hepsinin farklı görüntüsü, görev ve sorumlulukları vardır. Önemli Hindu tanrıçalarından biri olan Kali, Şiva'nın dişi enerjisi Shakti'nin, Devi, Durga ve Parvati, gibi farklı tezahürlerinden biridir. Araştırma Kali'nin nasıl betimlendiği ve sembolize ettiği kavramları irdelemektedir. Hindu tanrıçaları genellikle fiziksel olarak genç ve güzel tasvir edilirler fakat Kali diğer tanrıçalarda farklı olarak klasik anlamda güzel tasvir edilmeyen tek tanrıçadır. Yer aldığı resim ve heykel kompozisyonlarında genellikle kan ve ölümün merkezindedir. Mavi, siyah renkte görüntüsü ve korkunç bakışları ürkütücü fiziksel özellikleri olan tanrıça, uzun köpek dişlerinden kan damlar şekilde ve dili ağzından dışarı çıkmış biçimde betimlenir. On ila on iki eli ve ellerinde silahlar ve kesik bir baş vardır. İnsan kafataslarından kolye takar. Bütün bu tasvirler mitolojik hikayelerin ayrıntıları ile anlam kazanır. Kali korkunç görüntüsünün ardında, tanrılara savaşta yardım eden hatta onlar için iblisle savaşan bir Ana tanrıçadır. Ana tanrıça kültleriyle ilgilenen Batılı feminist görüş açısından Kali, Şiva'nın hem yaratıcı hem yok edici özelliğini taşımasının yanında kadının yaşamının tüm aşamalarını da simgelemektedir. Araştırma Kali'nin nasıl tanımlandığı ve sembollerini kapsamaktadır.

Araştırma Makalesi

DOI: [10.9761/JASSS39327](https://doi.org/10.9761/JASSS39327)

Atıf Bilgisi / Reference Information

Zöngür, C. (2019). Kali'nin Sanatta Temsili. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 77, Winter, p. 205-217.

Representation of Kali in Art

Assoc. Dr. Canan Zöngür

Mugla Sitki Kocman University, Bodrum Faculty Fine Arts, Department of Sculpture, Mugla- TURKEY

Article History

Submitted: 07.10.2019

Accepted: 12.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Kali

Sculpture

Painting

Mythology

Hinduism

Abstract

Hinduism is a polytheistic religion and has three important deities: Brahma Vishnu and Shiva. Other god and goddesses are linked to these three gods. The wives, children or avatars of these three gods. Goddesses are likewise linked to these three gods. In addition to being wives of gods, they all have different views, duties and responsibilities. One of the important Hindu goddesses Kali is the different manifestations of Shiva's female energy, Shakti, Devi, Durga and Parvati. The research examines how Kali is described and symbolized. Hindu goddesses are often portrayed as physically young and beautiful, but Kali is the only goddess unlike any other goddess, which not portrayed as beautiful in the classical sense. Her paintings and sculptures are often at the center of blood and death. The goddess, with its blue, black appearance and terrifying glances, is depicted with blood dripping from its long canines and its tongue protruding from its mouth. She has ten or twelve hands and each has guns and a severed head. She wears a necklace from human skulls. All these depictions gain meaning with the details of mythological stories. Kali is a mother goddess behind her horrible appearance who helps the gods in battle and even fights the demon for them. From the western feminist point of view. Interested in mother goddess cults, Kali represents both the creative and destructive feature of Lord Shiva, as well as all stages of woman's life. The research examines how Kali is described and symbolized.

Research Article

DOI: [10.9761/JASSS39327](https://doi.org/10.9761/JASSS39327)

GİRİŞ

Hindistan’da Hindu tanrı ve tanrıçaları her yerdedir. Görkemli tapınaklarda, yol kenarlarındaki mabetlerde gizlenmiş ve karmaşık taş oymalarda tasvir edilmiştir. Reklam afişlerinden, takvim baskılarından ve film posterlerinden müşfik bir şekilde bakarlar ya da pazar tezgahlarında, mağaza vitrinlerinde, mücevher ve heykelciklerde betimlenmişlerdir. Hindu tanrıları Hint kasaba ya da şehir hayatının dokusuna işlemiştir. Bugün Karayipler’den Kuzey Amerika’ya ve Birleşik Krallığa, Güney Afrika’dan Tayland Hindu toplumlarında karşımıza çıkarlar. Bulundukları yerlerin çokluğu ve tezahür ettikleri sayısız şekil, Hindu kültürünün zenginliği ve çeşitliliğine işaret eder (Knott,1998: 7).

Hindu mitolojisi kuşkusuz insanlığın ürettiği en ayrıntılı, en karmaşık mitolojilerden biridir. İlk bakışta her tür düzenleme ve kapsamlı tanımlamayı boşa çıkarır gibi görünür. Ancak şimdiye kadar çeşitli sözlükler ve dizinler tanrıların ve mitlerin monografik tanımlamalarını yapmış ve böylelikle sıralamaya öncelikler tanımıştır. Ayrıntılara önem verilmiş ve bütün bunları yaparken de mitolojiyi başı sonu olmayan, keyfi karmaşık, dallı budaklı bir bütün olarak göstermiştir. Bununla birlikte Hindu, metinlerine, anıtlarına, güncel pratiklerine ya da inançlarına baktığımızda üç bin yıllık bir tarihsel derinliğe sahip görünmektedir. Zamana ilişkin kesin nirengi noktaları olmasa da mitler bunları rahatlıkla kayda geçirmiş olabilir. Dahası hiyerarşi ilkesi üstüne kurulmuş karmaşık bir toplum yapısı tarihsel derinliğe toplumsal derinlik katmaktadır. Mitler ve kültler her yerde yürürlükte olan hiyerarşik yapıyı şöyle ya da böyle yansıtmaktadır (Bonnefoy, 2018: 711).

Dinsel Hindu sanatının teması evrendir bu sanatın amacı ruhani maddesel dünyaları birleştirmektir. Hindular ikonlarının herhangi bir şekli olmayan bir ruhla dolu olduğuna inanırlar ve bu sebeple dinsel betimin ruhani özüne şekli ve yapısından daha çok itibar gösterilir. Kutsal yazıtlar biçimin güzelliği ve bir ikonun görünüşünün tanrıları kendi imgelerine yerleşmek üzere harekete geçirdiğini söylese de paradoksal bir şekilde ikonlar zaman zaman kül ile karartılmış veya örtülmüştür (Farthing, 2010: 82). Tanrısal varlıkların tasvirleri ikonografik teamüllere göre diğer yontu eserlerinden daha katı kurallara tabi tutulmuş olsa da, gençliğin fiziki güzellik ideallerini aynen uygulamışlardır (hint sanatında tanrı ve tanrıçalar görülmez). Bir Hindu metni görüntüler güzelse ilahlar yakına gelir demektir. Bir tanrısal varlığın tapıldığı kült imgesi biçimi olmayana biçim kazandırır: fiziksel ve manevi diyar yogi ile meditasyonun objesi arasındaki mesafeyi kapatır (Honour ve Fleming, 2015: 243).

Hiyerarşik yapı Hindu tanrıları için de geçerlidir. Üç büyük tanrı evrenin yaratıcısı Brahma, koruyucusu Vişnu ve yok edici Şiva’dır. Hindu inanışında ve mitolojisindeki bütün kişiler ve olaylar bu üç tanrıyla bağlantılıdır. Bu araştırmada konu olan Tanrıça Kali oldukça karmaşık ve farklı görünen fiziki özellikleri ve yanlış anlaşıldığı iddia edilen konularla içermektedir. Fakat Kali’yi anlatabilmek için öncelikle onun kim olduğu ve nasıl ortaya çıktığından bahsetmekte fayda vardır. Yukarda belirtildiği gibi Hindu tanrılarının tezahürlerinin her zaman genç ve güzel temsil edilmesine rağmen Kali için bu durum söz konusu değildir. Kali’nin görüntüsü klasik anlamda güzel olmaktan uzak hatta ve izleyiciyi korkutacak kadar rahatsız edici bir şekilde biçimlenmiştir. Aslında Tanrıları korumak ve onlar adına iblisle savaşmak gibi bir görevi yerine getirmesine karşın daha sonra ayrıntılı anlatılacak olan

görüntüsü rahatsız edicidir (Chandra, 2001:104)

Kali'nin resim ve heykel sanatında nasıl tasvir edildiği üzerinde durulmuş ve neden diğer tanrılar gibi tasvir edilmediği? Konusunun irdelenmiştir. Kali'nin Hindu mitolojisindeki hikayesini bilmeyenlerin Kali'ye bakış açılarındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır.

Kali'nin resim ve heykelleri

Kali, Devi'nin tezahürlerinden biridir. Saskritçe siyah ve ölüm anlamına gelir. Hinduizm'de Kali, zamanın tanrıçası, ölüm, kıyamet günü, siyah tanrıça, zaman ve kıyamet günü tanrısı Kala'nın dişil formu olarak bilinir. Kali'nin kökenleri Güney Asya'nın köy, kabile ve dağ kültürlerinin tanrılarına kadar izlenebilir. Sanskrit kültür de ilk önemli görünüşü M.Ö 6. yüzyılda Devi Mahatmya (Tanrıçanın zaferleri) esnasında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Kali'nin ikonografisi kültü ve mitolojisi onu yalnızca ölümle değil aynı zamanda cinsellik, şiddet ve paradoksal olarak daha sonra ki bazı geleneklerde anne sevgisi ile ilişkilendirmiştir. Güney Asya da ve günümüzde dünyanın pek çok yerinde gösterilmesine rağmen Kali en çok uzun ağzından çıkmış dili, çoklu kolları tamamen çıplak vücudu üzerinde insan kollarından yapılmış eteği, ile siyah ve mavi olarak tasvir edilir. Kesik başlardan kolye takar. Sık sık ayaklarının altında kocası Şiva ile ya da dans ederken görülür (Anonim 1).

Görüntü 1'de Kali'nin heykeli yer almaktadır. Chamunda formunda Kali'nin değişen ve öfkeli formudur. Heykelde on iki kolu bulunmaktadır. Her bir elinde sembolleri, boynunda kafataslarından kolye yer alır. İnsan kafatasından bir taç takar, ellerinde yeni kesilmiş bir insan başı ve silahlar tutmaktadır. Kesik baştan damlayan kana doğru yanında yer alan köpek ve iblis uzanmaktadır. Tanrıçanın etrafındaki cadılar ve köpek dikey merkezli statik figürün etrafında figürle zıt olarak dairesel hareketle sıralanır. Bu çarpıcı kompozisyon aslında oldukça zarif bir biçimde kurgulanmıştır (Phaidon, 2007: 633).

Görsel 1 Kali, Bronz, M.S 13 yy, Nepal

Kali'nin nasıl ortaya çıktığını anlatmak için öncelikle Devi'nin ortaya çıktığı savaştan bahsetmekte yarar vardır. Şeytanlarla savaştan sonra tanrılar yorulurlar, kötü huylu şeytan kral Mahishasura bir ordu kurma ve kendisini evrenin hakimi ve cennetin efendisi olarak ilan etme fırsatı bulur. Bu küfür koruyucu Vişnu'nun kulaklarına ulaşır ve öfkeyle alnından korkunç bir ışık çıkarır. Şiva da çok kızmıştır. Yüksek meditasyon halinde yükselir ve Vişnu ile aynı yönde keskin bir kör ışıkla ışınlanır. Brahma, İndra ve diğer güçlü tanrılar aynı şekilde yükselirler. Bütün tanrıların ışınları bir noktada birleşir ve yavaşça yanan bir ışık konsantrasyonu bir kadın şeklinde biçimlenir. Şiva yüzünü oluşturur, Yama saçlarını ve Vişnu kollarını, Chandra ay tanrısı, onun iki göğsünü oluşturur. İndra belini, Varuna uyluklarına model verir. Brahma ayaklarını verir. Işığın ve ateşin tanrısı Agni üç gözünü şekillendirir. Bu nedenle tüm tanrılar tezahür ettirme güçlerini Ana tanrıça Devi'yi oluşturmak için kullanmışlardır. Tanrılar ona dua etmiş ve Şiva ona üç uçlu mızrağını, Vişnu diskini, İndra ona kendisinin gibi bir yıldırım verir. Güneş tanrısı Surya cildinin tüm gözeneklerine ışınlarını verir. Okyanus tanrısı Varuna ona ilahi bir mücevher, küpeler, bilezikler ve solmayan nilüferden çelenkler verir. Devi savaş alanında yaklaşan iblis taburlarını savaş çığlıklarını izlerken bağırır. Devi muazzam büyüklükte ve oldukça görünür bir biçimdedir. Yüksek sesle kükrer ve korkutucu meydan okuyan bir kahkaha atar. Sonra on kolu dönüşümlü olarak silahları parçalar. Kılıcıyla onları öldürür onları çanın muazzam gürültüsü ile şaşırtır ve topuzlarıyla ezer. Şeytan Raktabija, öfkeli ana tanrıçaya çok fazla sıkıntı vermiştir. Kendi kanından yeni şeytanlar yaratmasına izin veren özel büyü güce sahiptir. Tanrıça onu yaraladığında yere dökülen her kan damlası kuvvet ve vahşet dolu başka bir şeytan filizlendirir. Ama sonunda tanrıça onu zekasıyla alt eder. Kanını yere dökmekten kaçınmak için Raktabija'yı alır ve onu havaya kaldırır, sonra onu dışlerinin arasında sırtarak kanını içer ve bütünüyle yutar (Harding, 1998: 21).

Savaşı tıpkı destanda olduğu gibi, "savaşın kurbanı" olarak adlandırılan tanrıça, tanrıların menfaati söz konusu olunca ne kandan ne şaraptan korkar, bir başka deyişle ne pislikten ne şiddetten çekinir. İblislerle savaş sırasında büyük tanrıya yardım edecek kişidir. Zorunlu olarak onu tamamlayan kişi konumundadır. Çünkü büyük tanrı her zaman saf bir tanrıdır ve her türlü şiddetten kendini uzak tutmaktadır. Oysa tanrıçanın şiddeti, ona sunulan kanlı kurbanlardan bellidir. Bu da, ona öldürdüğü iblislerle yakınlık sağlamaktadır (Bonnefoy 2018: 282).

Mahadevi, yani büyük tanrıça olarak anılan Devi ilk önce Hindistan'da prehistorik zamanlarda tapılan bir ana tanrıçadır. Vedic dönemde Hindu panteonunda asimile olmuş ve Şiva'nın dişil enerjisi ve gücü (Shakti) temsil etmeye başlamıştır. Hem Devi hem de Shakti herhangi bir Hindu tanrıçasına, özellikle Parvati, Lakshmi ve Sarasvati'ye atıfta bulunmak için daha genel olarak kullanılabilir. Devi en sık biçimde Hindu mitolojisinde her ikisi de korkunç şeytanları öldüren korkunç kadın savaşçı Durga olarak ortaya çıkmaktadır (Anonim 2).

Görsel 2'de Tanrıça Durga formunda savaş alanında betimlenmiştir. Muazzam bir detay ve hassasiyetle yontulmuş rölyefte Bufalo şeytan Mahisa'nın kafasını kesmiş ve şeytanın asıl şekli ortaya

çıkıştır. Onun saçlarından tutarak Şiva'nın verdiği üç uçlu mızrağı göğsüne saplamaktadır (detay kırılmıştır). Bu sırada Mahisa Tanrıçanın şiddetli güzelliğine şaşkınlıkla bakmaktadır. Ayağının dibindeki aslan Mahisa'nın elini ısırılmaktadır. Durga çift nilüfer kaidenin üzerinde durmaktadır. Stilize edilmiş yapraklar parçanın enerjisine katkıda bulunmaktadır (Phaidon, 2007: 550).

Görsel 2 Durga, 12.yy Metropolitan Müzesi NewYork

Yukarıda belirtildiği gibi Durga, farklı özelliklere ve formlara sahiptir. Onun ılımlı formu dağ kızı Parvati, ışık formu Uma, sarı karmaşık güzelliği Gauri, Himalayaların kızı Himavati, evrenin tanrıçası Bhavani, Kali siyah tenli tanrıça ve bütün bu tanrıçalar Maha Devi büyük tanrıça altında toplanır (Chandra, 2001: 82).

Kali'nin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili çok farklı gelenekler vardır. Bir versiyonu her biri silah taşıyan on eli olan ve savaşta aslan ya da kaplan kullanan Durga'nın Bizon Mahishasura ile savaşıyla ilgilidir. Durga öfkelenmeye başlar ve öfkesi alnından Kali şeklinde çıkar. Doğduktan sonra siyah Tanrıça Kali çıldırır ve karşılaştığı şeytanları yer başlarını boynuna geçirdiği bir zincire bağlar Kali'nin öfkesinin sakinleşmesi imkansızdır bunun üzerine hem insanlar hem tanrılar ne yapacağını bilemez sonunda Şiva, Kali'nin yıkıcı öfkesinin yoluna uzanarak durdurur. Tanrıça Şiva'yı görünce durur ve şaşkınlıkla dilini dışarı çıkarır. Kali'nin dünyaya gelişinin ikinci versiyonu Tanrıça Parvati'nin koyu tenini çıkarması ile ortaya çıkar o nedenle isimlerinden biri olan Kaushika (kılıf) anlamındadır. Bu hikayede Kali'nin ebedi karanlığın simgesi olan ve hem yok etme hem de yaratma potansiyelini taşıyan siyahlığı vurgulamaktadır. Üçüncü versiyon sadece bir kadın tarafından öldürülebilen Daruka'nın

öldürülmesi gerekmektedir. Şiva'nın yıllar önce yaratılış sırasında okyanusun çalkalanmasından kaynaklanan zehri dünyayı kurtarmak için yutması ile boğazında oluşan mavi renkte zehir hala boğazında durmaktadır. Şiva'nın karısı Parvati bu zehirle birleşerek Kali'ye dönüşür ve Kali zehiri Darukaya aktararak onu öldürür (Anonim 4). Görsel 3'de Sri Kapalisvara tapınağına festival için getirilen anıtsal boyuttaki Kali heykeli görülmektedir. Festival süresinde inanan Hindular bu heykel etrafında çiçekler ve tütsülerle ibadet etmektedirler. Yüz ifadesi savaşta Şiva'yı ayaklarının altında fark ettiği anı betimlemektedir. Gözleri şaşkın bir şekilde açılmış köpek dişleri dışardadır. Görsel 4'de bulunan diğer bir Kali heykeli 11. yüzyılda Hindista'nın Gujarat eyaletinde su kuyusu olarak yapılmaya başlanmış ve ilerleyen dönemlerde yüzlerce heykelin yer aldığı anıtsal bir yapıya dönüşmüş olan Ran-Ki-Vav Queen Stapwell isimli yapıda yer almaktadır. Bu heykel diğer tanrıça heykellerinden farklı değildir. Kali'nin karakteristik özelliklerinden barındırmamakta sadece elindeki asanın ucundaki insan kafatasından Kali olduğunu ayırt edilmesi mümkün olmaktadır.

Görsel 3 Kali heykeli Panguni Uttiram festivali 2003

Görsel 4 Kali 11. Yüzyıl Queen Stepwell

Görsel'5 de Kali'nin korkunç figürü uzanmış bir çıplak ceset üzerinde durmaktadır. Elinde çeşitli silahları görülmekte ayrıca deniz kabuğu ve nilüfer çiçeği tutmaktadır. Tanrıça Devi'nin Kali formu şeytanları bastırma rolüyle onun karanlık tarafını sembolize eder. Bu resimde üç büyük tanrı ona eşlik etmektedir. Solda Brahma'yı dört başlı yaratıcı, ortada Vişnu koruyucu ve sağda üç gözüyle Şiva yok edicidir. Bu resmin sanatçısı bilinmemektedir fakat üslup olarak Himalayaların eteklerinde Basohli krallığının geleneksel stilinde yapılmıştır. Basohli sanatçıları, parlak renkler, böcek kanatları gibi ayrıntılar zümrüt ve inciye betimlemek için beyaz boya kullanmaları ile ünlüdür (Phaidon, 2007: 796).

Görüntü 5 Kali kağıt üzerine opak suluboya, gümüş altın ve böcek kanadı, 21,7x21,5cm
M.S.1665 Smithsonian Enstitüsü

Kali yıkım tanrıçası olarak bilinir. Bu inanış M.S 400'ler den bugüne kadar gelmektedir. Ramayana ve puranik yazılarda yer almaktadır. Kali, Sakti yani Şiva'nın dişil yanının en korkunç ve kötü huylu yanıdır. Bengal de Sakta kültürünün (Şiva'nın dişil yanı) merkezindeki figürdür. Genellikle Şiva ile birlikte betimlenir. Onun erken dönem tasvirleri kötülüğün kişileşmiş hali olarak tanımlanır. Uzun yırtık pırtık yapağı etek giyer, yılanların zehirli dişleri gibi dişleri vardır. Dudakları kana bulanmıştır ve kan damlar ve pençe benzeri elleri çeşitli biçimlerde tasvir edilir. Dilini sık sık dışarı çıkarır diğer tanrılarda olduğu gibi özel bir aracı yoktur. Bazen on bazen daha fazla kolla tasvir edilir. Kali savaş meydanlarında gezinir ve kurbanlarının kanını içer elinde kılıç tutar diğer ellerinde ise bu kılıçla kestiği kafalar vardır. Ölü yakma törenlerinde çakallarla çevrilmiş ölü beden üzerinde otururken tasvir edilir. Kali ile ilgili çelişkiler vardır. O şeytanları katletmiştir. Kişiliğinin çatışması ölüp yeniden doğması görüşünü takip eder (Chandra, 2001: 164).

Görüntü 6'da 19 yüzyıl Hint resminde Kali Şiva'nın hareketsiz bedeni üzerinde oturmuş olarak görülmektedir. Bir ölü yakma alanında geçen sahnede Şiva ile Kali'nin etrafı çakallarla çevrili Kali'ye kendisine tapanlar tarafından kurban kanı sunulurken Brahma ile Vişnu da seyretmektedir. Kali'nin üç gözü Güneş Ay ve Ateşi temsil eder geçmişi, şimdi ve geleceği görebilir. Hayvan ya da iblisi andıran uzun dişleriyle sarkan dili her şeyi yutucu doğasını anlatır. Kali'nin insan kafataslarından yapılmış kolyesi ölümün dolayısıyla yeniden doğuşun kesinliğini simgeler. Çoğu Hindu tanrısı gibi tanrısal yanını ve pek çok özelliğini gösteren dört kolu vardır. Kali'nin ayaklarının dibinde yatan Şiva sadece Kali'nin harekete geçireceği yaratma potansiyelini Şakti ya da evrensel dişi ilkeyi temsil eder. Kali Şiva'nın aşkın varlığının cisimleşmiş eylemidir. Şiva'nın yanında ana tanrıçanın başka bir yönü olan ve

Şiva'yı evcil yaşama çekmeye çalışan Parvati vardır. Resim dehşet verici görülmesine rağmen ahenkli bir kompozisyon içindedir bu da yaşam ve ölüm farkındalığının aynı kompozisyonun parçası oluşunu simgelemektedir (Westfahl, Slusser ve Rabkin, 1996; Wilkinson, 2009: 163).

Görsel 6 Kali Kağıt üzerine opak suluboya, Chamba, M.S 1710 Victoria ve Albert Müzesi, Londra

Kali'nin şeytanlarla savaşı insanın içsel şeytanla mücadelesinin ve yüksek benliği çağırma arayışının simgesidir. Şeytanlar insanın ego, gurur, atalet ve disiplinsizliğidir ve ruhsal gelişimi engeller. Kali ilkel annedir, insanı sürekli uyaran ve maddi dünyaya olan saplantı nedeniyle insanları sarsan rehberdir. Boynunun etrafındaki kafatasları daha yüksek bir bilinç, kendini keşif ve kendini mükemmelleştirme amacıyla ele geçirilmiş korkunun simgesidir. Bunların hepsi gerçek doğal mutluluk haline ulaşmak içindir. Kali'ye inanç korkunun imhası üzerine yapılan tefekkürdür (Anonim 2).

Görsel 7'de Şiva heykelinin yer aldığı kompozisyonda Şiva'nın sol tarafında yer alan ufak figür olarak yer almaktadır. Hindu tapınaklarında bulunan Şiva heykellerinde genel olarak daha küçük bir figür olarak kompozisyonun bir parçası olarak yer alır.

Görüntü 7 Şiva ve Kali heykeli Halebidu Tapınağı M.S 1121

Hindistan tapınakları içerisinde çok önemli yeri olan Khajuraho tapınağı M.S 11. yüzyıl ve Halebidu M.S 12 yüzyıl tapınaklarında yer alan Görsel 8 ve Görsel 9 Kali heykellerinin yüz ve bedenleri tahrip olmuştur. 18. yüzyıla kadar Müslüman egemenliğinde kalan daha sonra İngiliz kolonisi olan bölgede heykellerin ne amaçla tahrip edildiği bilinmemektedir. Fakat ilginç olan nokta sadece Kali heykellerinin tahrip edilmiş olmasıdır.

Görsel 8 Khajuraho, Lakshmana Tapınağı, M.S. 12. yy Karnataka

Görsel 9 Halebidu Tapınağı M.S 11.yy Madya Pradesh

Batı kültüründe Kali ilginç bir şekilde ortaya çıkmıştır. 1970'lerden bu yana tanrıça ve benzer figürlere ilgi hem popüler kültürde hem akademik ortamlarda artmıştır. Örneğin son 20 yılda basında

ve kitaplarda feminist yazarla farklı kültürlerin Asya tanrıçalarını çok farklı nedenlerle gündeme getirmişlerdir. Yerli Amerikalılar ve ekolojik aktivistler genellikle çok farklı nedenlerle doğa ana kavramı etrafında toplanmışlardır. Aynı dönemde bilim insanları, kültür, tarih, psikoloji ve cinsiyet rolünü bu figürlerin etrafında tartışmaya devam etmişlerdir. Bilim insanlarının doğa ve tanrıçalar hakkında söyledikleri göz ardı edilirken popüler kültür onları tekrar gündeme taşımıştır. Diğer yandan tanrıça figürlerinin bilimsel anlayışla popüler kültür arasındaki talihsiz ayırım büyük çarpıtmalara ve hatta şeytanlaştırmalara neden olmuştur. 1984'te çekilen Hollywood filmi "Indiana Jones and Temple of Doom" akla gelmektedir. Burada Kali'yi şeytanlaştıran onan rahiplerin ve Hintlilerin masum insanları önce kalplerini çıkarıp sonra ateş çukuruna atarak Kali'ye kurban ettiğini konu alan bir filmidir. Bu kadar çarpıtılmış bir bilgi ancak Bilimle popüler kültürün neredeyse hiç diyalog kurmadığını göstermektedir (Mcdermott ve Kripal 1996: 4).

Müzik alanında ise İsveçli Black Metal grubu 2007 yılında Dissection olarak çıkardıkları Reinkaos adında albümde Maha Kali isimli parça ile Kali'yi Batıda tekrar gündeme getirmişlerdir (Anonim 5).

Kali sembolizmi doğuda ve batıda farklı ele alınmıştır. Batıda kadınlar ataerkil dünyalarında kendilerini yalnız hissetmişler ve doğunun tanrıçası Kali'yi farklı yorumlayarak güçlenmişlerdir. Feminist görüş açısından Kali hem yok eden hem yeniden yaratan, hayat veren olarak doğuda ve batıda inanılan Devi-mahatmya Kali, dünyadaki en büyük kaynak ve güç sahibi olarak önemli rol oynar. Kali bakire, anne, saflık, annelik, bilgelik ve yaşlılık gibi hayatın farklı aşamalarını temsil eder. Aşka ve savaşa başkanlık eden aynı zamanda kutsal anne olarak ibadet edilen Kali zıt kavramların birliği olarak onaylanır. Böylece hem doğu hem batı toplumlarında birçok kadın için güç, özgürlük ve eşitlik gibi kavramları temsil etmektedir. Kali'nin kutupsal çelişkileri özellikle batı toplumundaki kadınları etkilemektedir. Hindu tanrıçaları kadınların güçlenmesi için semboller ve modeller olarak görülmektedir. Batıdaki kadınlar, ataerkillikten kurtulmak için yere uzanmış Şiva'nın göğsünün üstünde duran Kali tasvirini kullanmışlardır (McDermott, 1996: 299).

Batılılar Kali görüşünü doğuluların aksine şeytanlaştırılmış biçimde odaklanmayı tercih etmişlerdir. Doğru da ise süslemeler ve kıyafetler ekleyerek onu güzelleştirmeyi tercih etmişlerdir. Kali günümüzde hindu ailesinin değerlerini korumak için tantrik bir simgeden daha evcil bir ikona dönüşmüştür (McDermott, 2003: 81).

SONUÇ

Kali Hindu tanrıçaları içinde en farklı betimlenen tanrıça olarak dikkat çekmektedir. Genellikle müşfik ve önemli görevleri olan ve insanlara yardım eden tanrıçalardan farklı olarak Kali, kan ve ölüm ün olduğu kompozisyonlarda yer alır. Kali savaş alanında var olmuş ve şiddet ve ölümlerle anılmıştır fakat Tanrıların zayıf düştüğü bir savaşta iblisi ve onun askerlerini yok etmiştir. Kali Ana tanrıça inancının farklı kültürlerde ele alınış biçimleri açısından önemli bir örnektir. Öncelikle görüntüsü ile tanrıçanın güzel olma zorunluluğunu yok etmiştir. Şiva'nın onun ayaklarının altında olması onun yok

etme gücünü simgelemektedir. Kali'nin gücü evrenin en büyük üç tanrısından biri olan yok edici Şiva'nın onun ayaklarının altına yatarak durdurabildiği bir güçtür. Hindistan'da ise aileyi koruyan ana Tanrıça olarak evlerde resim ve heykelleri yer almaktadır. Günümüzde heykelleri ve resimleri Bütün diğer tanrı ve tanrıçalar gibi güzelleştirilmiş ikonlara dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

- Anonim 1 <https://www.templepurohit.com/goddess-kali-the-dark-mother/> Görüntülenme tarihi: 08.08.2019
- Anonim 2 <https://paragoodearth.com/sutradhar/kali-decoding-the-dark-goddess/> Görüntülenme tarihi: 08.08.2019
- Anonim 3 <https://www.ancient.eu/Devi/> Görüntülenme tarihi: 08.08.2019
- Anonim 4 <https://www.ancient.eu/Kali/> Görüntülenme tarihi: 09.08.2019
- Anonim 5 https://www.youtube.com/watch?v=CLuN_IPdYPA Görüntülenme tarihi: 09.08.2019
- Anonim 6 <http://www.mahavidya.ca/category/major-hindu-sects/saktism/sakta-deities/the-ten-mahavidyas/kali-ten-mahavidyas/> Görüntülenme tarihi: 10.08.2019
- Bonnefoy, Y. (2018) *Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, Alfa Basım Yayım Dağıtım San.ve Tic Ltd. Şti.
- Chandra, S. (2001) *Encyclopaedia of Hindu gods and gonnesses*, New Delhi, Sarup&Sons.
- Harding, E. U. (1998) *Kali, The Black Goddess of Dakshineswar*, New Delhi, Montilal Banrsidass Publishers Private Limited.
- Honour, H., ve Fleming, J. (2015) *Dünya Sanat Tarihi*, Alfa Basım Yayım dağıtım San,ve Tic Ltd.Şti.
- Farthing, S. (2010) *Sanatın tüm öyküsü*, Çin, Hayalperest Yayınevi, Çeviri.
- Knott, K. (2017) *Hinduizm*, (Çev: Ertung, C.), Oxford Univercty Press, Dost Kitabevi.
- McDermott, F.R. (1996) *"The Western Kali" In Devi: Goddess of India*, University of California Press.
- McDermott, F. R ve Kripal,J.J. (2003) *Encountering Kali*, University of California Press.
- Phaidon, P. (2007) *30,000 years of art: the story of human creativity across time and space*, China, Phaidon Press Limited.
- Westfahl, G., Slusser, G., Rabkin, E.S (1996) *Foods of the Gods*, Univercity of Georgia Press.
- Wilkinson. K, (2009). Semboller ve işaretler,(Çev: Toksoy, S.), Alfa Basım Yayım dağıtım San,ve Tic Ltd.Şti.

Görseller Listesi

- Görsel 1 Kali Chamunda heykeli Kaynak: Phaiton, P. (2007). 30,000 years of art: the story of human creativity across time and space,Phaidon Press Limited, China
- Görsel 2Durga Heykeli Kaynak: Phaiton, P. (2007). 30,000 years of art: the story of human creativity across time and space,Phaidon Press Limited, China
- Görsel 3 Kali heykeli Kaynak: Guy, J. (2007). Indian temple sculpture, V&A Publications, London
- Görsel 4 Kali 11. Yüzyıl Queen Stepwell Gujarat Kaynak: Canan Zöngür kişisel arşivi 2013

- Görsel 5 Kali resmi, Kaynak: Phaiton, P. (2007). 30,000 years of art: the story of human creativity across time and space, Phaidon Press Limited, China
- Görsel 6 Kali Kağıt üzerine opak suluboya Kaynak: Erişim tarihi:10/10/2019
<https://parogoodearth.com/sutradhar/kali-decoding-the-dark-goddess/>
- Görsel 7 Şiva ve Kali heykeli Halebidu Tapınağı M.S 1121 Kaynak: Canan Zöngür kişisel arşivi 2015
- Görsel 8 Beguin, G,(2017) Khajuraho: Indian Temples and Sessuous Sculptures, Harry.N Abrams, Paris
- Görsel 9 Kali heykeli Halebidu Tapınağı M.S 1121 Kaynak: Canan Zöngür kişisel arşivi 2015